

Trekvlinders in 1954

door

B. J. LEMPKE

(Vijftiende jaarverslag)

De winter van 1953—1954 was vrij koud met vorstperioden van eind December tot ongeveer 10 Januari en van eind Januari tot midden Februari. Het voorjaar was niet mooi, meest guur en droog. Pas eind Mei werd het warmer weer, maar dit hield slechts een week aan. Precies met Pinkster sloeg het weer om (6 en 7 Juni) en de rest van de maand was over het algemeen fris, vaak met buien. In de eerste helft van Juli hadden we enkele mooie dagen, maar in de tweede helft was het bijna geen dag droog. Augustus was nat en somber met een temperatuur, die over het algemeen onder normaal was. Op 24.VIII kwam de thermometer in De Bilt niet hoger dan 13° C, waardoor dit de koudste Augustusdag sinds 1908 werd. September was vrij nat en somber met een temperatuur, die, behalve in het begin van de maand, meest onder normaal was. October was eveneens vrij somber en regenrijk, maar had veel dagen met zeer zacht weer. Ook November was gemiddeld boven normaal in temperatuur. Pas aan het begin van de derde decade kwamen enkele dagen met flinke nachtvorsten voor. December bracht eveneens veel zacht weer.

Over het algemeen was het weer in de zomermaanden dus niet gunstig. In 1954 beleefden we op twee na de natste zomer van de laatste honderd jaar, zodat vooral voor de overdag vliegende vlinders onze verwachtingen niet al te hoog gespannen konden zijn. Toch vallen voor verschillende soorten de aantallen nog mee. Onze ervaringen stemmen voor dit seizoen vrijwel geheel overeen met die op de Britse eilanden.

Van de inheemse dagvlinders, die als controlesoorten kunnen dienen, waren de meeste soorten schaars, ook de gewone Pieriden. *Aglais urticae* L. vloog de gehele zomer in gering aantal. Pas begin October kwamen er wat meer. *Nymphalis io* L. daarentegen zette zijn traditie van de laatste jaren voort. Ook deze zomer was de soort talrijk en had ook dit keer zeker weer een tweede generatie. Een van de weinige andere dagvlindersoorten, die in behoorlijk aantal vloog, was *Aphantopus hyperantus* L.

Bruikbare gegevens werden door 119 medewerkers ingezonden. Hieruit kon het volgende overzicht samengesteld worden:

1. *Pieris rapae* L. Op 3 Juni zag VON HERWARTH 's middags omstreeks 2 uur tussen Haarlem en Amsterdam een trek van deze soort in noordelijke richting. „Het was wel opmerkelijk, dat de trekrichting op een breed front ondanks de langzame vordering tegen de sterke Noordenwind werd volgehouden. Ik had eigenlijk geen witjes in de lucht verwacht en ik was verbaasd, dat zij niettegenstaande de wind toch langzaam in de trekrichting vooruit kwamen”.

2. *Pontia daplidice* L. Op 5 Augustus ving VAN WISSELINGH een exemplaar te Wittem, de enige melding, die dit jaar binnen kwam.

3. *Colias hyale* L. De voorjaarsgeneratie werd tussen 26 Mei en 19 Juni op verschillende plaatsen in het land gezien, niet alleen in Zuid- en Midden-Limburg

(Welten, Stein, Sittard), maar ook ver daarbuiten (Halsteren, Rotterdam, Hoek van Holland, Eemdijk, Wieterp).

De zomergeneratie begon op 3 Augustus te vliegen en werd zonder duidelijke onderbreking, maar steeds in zeer gering aantal, tot 18 September gezien (Witte, Wijlre, Welten, Stein, Swalmen, Nuenen, Kortgene, Schiedam, Vlaardingen, Weesp, Aalten, Deventer).

Exemplaren, die in elk geval tot een derde generatie behoord moeten hebben, werden op 2, 13 en 26 October te Stein opgemerkt, op elke dag slechts één enkel dier.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 73, op 1951 na het laagste aantal sinds 1941 (in 1953: 274).

Merken. Tussen 17 Augustus en 13 October merkte Pater MUNSTERS te Stein 15 exemplaren, waarvan er geen enkel werd teruggezien.

4. *Colias croceus* Fourcroy. Op 22 Juni zag TOLMAN de eerste Oranje Lucerne op Tien Gemeten. 17 Juli vloog er één te Deurne (Broeder ANTONIUS). Vanaf 4 Augustus werd de vlinder sporadisch in het land waargenomen, nergens in aantal en telkens op de meest uiteen gelegen plaatsen. Dit duurde tot 1 November, toen Pater MUNSTERS de laatste te Stein zag vliegen, nog een heel goed exemplaar. Het hoogste dagtotaal bedroeg zes op 3 October.

Vindplaatsen: Eys, Stein, Swalmen, Kessel, Deurne, Nuenen, Bergen op Zoom, Brabantse Biesbosch, Tien Gemeten, Schiedam, Vlaardingen, Amsterdam, Weesp, Zutphen, Schokland, Gaasterland.

Totaal aantal waarnemingen: 69 (in 1953: 330).

Merken. Tussen 29 Augustus en 26 October merkte Pater MUNSTERS te Stein 5 exemplaren, die niet terug gezien werden.

5. *Vanessa atalanta* L. Pas op 17 Mei werd de eerste Atalanta van het seizoen te Ouddorp gezien (W. VINK). De hele Meimaand en het grootste deel van Juni bleef de vlinder heel schaars. Zeer plaatselijk werden evenwel in de tweede helft van Juni vrij grote concentraties opgemerkt. Op 19.VI zag BLOKHUIS talrijke exemplaren te Spakenburg. Vijf dagen later zag TOLMAN vrij veel Atalanta's aan de IJselmeerkust bij Nijkerk en ook weer bij Spakenburg, ongetwijfeld tot dezelfde zwerm behorend. Nergens elders in het land werden echter zo vroeg in het jaar

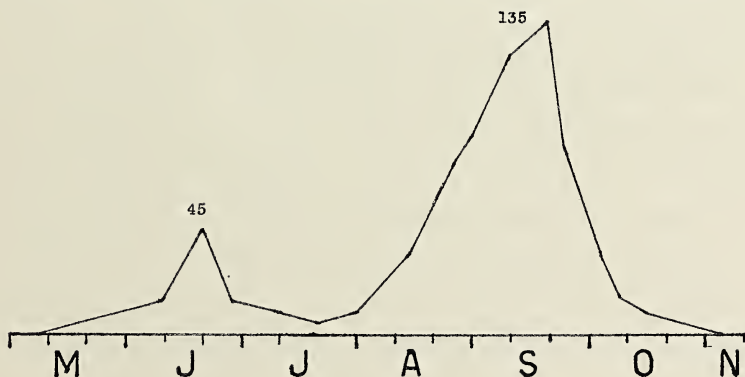

Fig. 1. Diagram van de vluchten van *Vanessa atalanta* in 1954

zulke concentraties gezien. Zoals het diagram der vluchten laat zien, bleef de vlinder dan ook de hele maand Juli en een flink deel van de volgende maand zeer schaars. Pas omstreeks half Augustus begon het aantal te stijgen. Op 26 Augustus bereikte het een totaal van 74, op 1 September 84, op de achtste 117 en op 19.IX steeg het tot 135, het hoogste dagtotaal van 1954. Daarna daalde het echter snel. Op 3 October bedroeg het nog maar 33, op 9.X slechts 11 en daarna werd de *Atalanta* een zeldzame verschijning. In November één waarneming: op 5.XI een zeer vers exemplaar op bloeiende klimop te Naarden (WESTRA). Op 7 December werd tenslotte een afgevolgen dier in een kas te 's-Graveland gevangen (VESTJENS).

Trek. Op 19 September werd aan het Hollands Diep bij Moerdijk een zwakke trek waargenomen. Over een strook van ongeveer $2\frac{1}{2}$ km passeerden tussen 13.30 en 15.30 gemiddeld per minuut twee exemplaren in zuidelijke tot ZZO-richting (L. OTTO).

Totaal aantal waarnemingen: 2030, ongeveer de helft van 1953. Een zeer middelmatig seizoen dus voor deze soort.

Merken. Pater MUNSTERS merkte 12 exemplaren. Op 26.VIII werd een *Atalanta* van 21.VIII terug gezien en op 30.IX een van 29.VIII.

6. *Vanessa cardui* L. Ook deze soort verscheen laat in 1954. Pas op 15 Mei werd de eerste te Nuenen gezien (NEYTS) en dit bleef de enige voor deze maand. Eerst op 18 Juni wordt de vlinder weer opgemerkt. Dan ziet TOLMAN er 5 te Eenenes en van die datum af wordt de Distelvlinder meer of minder regelmatig gemeld, maar steeds in zeer gering aantal. Een uitzondering vormt 15 Juli, toen VAN MINNEN er 20 zag op Vlieland (maar de volgende dag slechts 2!). Ook Augustus en September brengen geen enkele verbetering. Wel worden dan telkens zeer verse exemplaren gezien, die zich vermoedelijk hier ontwikkeld hebben, maar voor elke waarnemer afzonderlijk blijft dat steeds een grote meevaller. Ik zelf zag bijv. het hele seizoen niet meer dan twee *cardui*'s. De laatste exemplaren werden op 28 September te Naarden opgemerkt (WESTRA) en op 9 October, eveneens te Naarden (TOLMAN).

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 234, het laagste aantal sinds we over nauwkeurige jaarcijfers beschikken (dat is vanaf 1947), ongetwijfeld een slecht jaar voor deze soort.

7. *Issoria lathonia* L. Op 14 April zag POPPING een exemplaar te Selmen (Fr.), 1 Mei vlogen er twee te Wijler. Daarna krijgen we weer hetzelfde beeld van elk jaar: een serie meldingen, die zonder enige duidelijke onderbreking doorloopt tot in de herfst toe. De vlinder was echter bijna steeds zeer schaars. Het hoogste dagtotaal bedroeg niet meer dan acht (op 20 Augustus, dank zij een melding van 6 exemplaren van Swalmen). De herfstgeneratie heeft weinig te betekenen gehad. Van 1 tot 15 September werden niet meer dan 14 *lathonia*'s gemeld. Op 2 October zag KETS er nog twee te Drempt, waarmee het seizoen besloten werd.

In het duingebied was de voorjaarsgeneratie niet slecht vertegenwoordigd, maar zomer en herfst leverden ook daar zeer weinig gegevens op. De laatste datum was daar 19 September, toen in het Kennenmerduin nog twee verse dieren werden gezien.

Totaal aantal waarnemingen: 119 tegen 522 in 1953. Het slecht-

ste *lathonia*-seizoen sinds 1945. (De jaren daarvoor hebben voor de jaartotalen weinig betekenis door het geringe aantal medewerkers).

8. *Lysandra coridon* Poda. Een enkele melding van deze schaarse Lycaenide: op 5 Augustus een ♂ te Wittem (VAN WISSELINGH).

9. *Acherontia atropos* L. Enkele meldingen uit Juni: 12.VI te Westkapelle, 21.VI op Schokland en op een niet nader aangegeven datum een exemplaar op De Beer. Vier meldingen in Juli, drie in September en enkele vondsten van rupsen (twee) en poppen (eveneens twee) zijn de schaarse oogst van het seizoen 1954 voor de Doodshoofdvlinder.

Vindplaatsen (alle stadia): Waalwijk, Westkapelle, Melissant, Hendrik Ido Ambacht, De Beer, Weesp, Didam, Schokland, Ens, Westerlee.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 11 vlinders, 2 rupsen, 2 poppen, niet beter en niet slechter dan de twee voorafgaande jaren.

10. *Herse convolvuli* L. Een ongelooflijk slecht seizoen voor de Windepilstaart! Slechts 3 exemplaren werden gezien tegen 25 in 1953 en 356 in 1950. Op de Britse eilanden bedroeg het totale aantal ook maar 7, het laagste aantal sinds 1941, precies als bij ons. 5 Augustus ving LEFFEF een exemplaar te Wiessel, 22 Augustus VAN WISSELINGH het tweede te Epen en 1 September zag FAASSEN het derde te Kortgene.

11. *Macroglossum stellatarum* L. De eerste Meekrapvlinder werd 8 Juni te Deventer gezien (FLINT), gevolgd door drie andere in dezelfde maand. Ook in Juli werd de vlinder op verschillende plaatsen gesignaleerd, maar steeds zeer spaarzaam. Augustus met in totaal 5 meldingen van 4 verschillende plaatsen was heel slecht, September niet veel beter. In October werd alleen op de dertiende een exemplaar te Leiden gezien, waarmee het *stellatarum*-seizoen voor 1954 afgelopen was.

Vindplaatsen: Stein, Swalmen, Steyl, Deurne, Hees, Goes, Melissant, Vlaardingen, Leiden, Heemstede, Zeist, Wageningen, Aalten, Zutfen, Deventer, Vlieland.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 29, het slechtste jaar sinds 1942.

12. *Celerio euphorbiae* L. In Augustus en September werden alleen bij Lobith en Babberich in totaal 14 rupsen verzameld.

13. *Celerio livornica* Esper. Op 20 Juli werd te Heer in een vanglamp van de Plantenziektenkundige Dienst een exemplaar gevangen (VAN DE POL).

14. *Lithosia quadra* L. Tussen 23 Juli en 7 September werd de soort op verschillende plaatsen in het Oosten en Zuiden van het land gezien en was plaatselijk gewoon (Wiessel, LEFFEF). KUYTEN vond in Juni twee rupsen op Den te Hulshorst, die echter dood gingen.

Vindplaatsen: Epen, Swalmen, Horst, Waalwijk, Zeist, Hulshorst, Wiessel, Apeldoorn, Olst, Wesepe, Volthe.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 100, op 1951 na het beste jaar sinds 1938.

15. *Peridroma saucia* Hb. Reeds op 28 Mei ving HOUTMAN een ♀ te Hoorn. Daarna werden drie exemplaren waargenomen te Heer (18.VII) en te Melissant (29.VII en 1.VIII). Dan duurt het tot 11 September, voor er weer een *saucia*

gemeld wordt, waarmee een vrij regelmatig doorlopende reeks van waarnemingen begint, die doorgaat tot 19 November, toen het laatste exemplaar gezien werd, weer te Hoorn. Er waren in 1954 dus duidelijk drie vliegtijden te onderscheiden.

Vindplaatsen: Simpelveld, Heer, Sevenum, Drunen, Waalwijk, Melissant, Kijkduin, Heemstede, Aerdenhout, Hoorn, Zeist, Bennekom, Wiessel, Aalten.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 43, het beste jaar na 1947 en 1950.

16. *Mythimna albipuncta* F. De eerste twee exemplaren werden 24 Mei te Aalten gezien. Tot 18 Juni werd deze eerste generatie gevangen. De tweede begon 11 Juli (twee exemplaren te Leiden) en vloog tot 19 September. Een duidelijke derde generatie werd in 1954 niet vastgesteld.

Vindplaatsen: Leiden, Heemstede, Aerdenhout, Middellie, Blaricum, Utrecht, Zeist, Wageningen, Bennekom, Wezep, Vaassen, Apeldoorn, Babberich, Aalten, Gorssel, Almen, Neede.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 65, ongeveer een derde van 1953, maar beter dan 1952.

17. *Mythimna l. album* L. De eerste generatie vloog van 3 Juni tot 20 Juli, van de tweede werden slechts vier exemplaren gezien op 6 en 26 September en op 2 October, wel een bewijs, dat de natte, koele zomer niet erg gunstig voor deze soort geweest is!

Vindplaatsen: Epen, Gronsveld, Renesse, Melissant, Bussum, Amerongen, Wageningen, Twello, Aalten, Warnsveld, Almen.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 16. Veel minder dus dan in 1953 met 111 waarnemingen.

18. *Mythimna vitellina* F. Van deze altijd zeer zeldzame uil werd op 17 Juni een sterk afgevlagen exemplaar te Wageningen op licht gevangen (VAN DE POL).

19. *Xylena exsoleta* L. Drie exemplaren werden waargenomen. Het eerste, blijkbaar een overwinterd dier, werd op 23 Maart te Den Haag gevangen (DIJKSTRA). De beide andere werden 22 September te Drunen verzameld (SLEENHOFF).

20. *Hoplodrina ambigua* Schiff. De eerste generatie vloog van 28 Mei tot 24 Juni en werd op vrij veel plaatsen in het Oosten en Zuiden van het land opgemerkt. Daarna komt een goed aaneensluitende vliegtijd van 3 Augustus tot 9 September (ongeveer in hetzelfde gebied) en tenslotte volgen nog enkele Limburgse vangsten op 1, 2 en 5 October. Mogelijk was dit een heel zwakke derde generatie.

Vindplaatsen: Vaals, Epen, Rijckholt, Chèvremont, Maalbroek, Swalmen, Sevenum, Melissant, Wageningen, Bennekom, Apeldoorn, Aalten, Gorssel.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 73, ongeveer twee derde van het totaal van 1953, maar beter dan in 1952.

21. *Catocala fraxini* L. Op 18 September werd te Kethel een exemplaar van het Blauwe Weeskind gezien (W. VINK).

22. *Chryspidia bractea* Schiff. (*Plusia bractea*). Het eerste Nederlandse exemplaar van deze migrant werd door VAN WISSELINGH te Epen gevangen op 18 Augustus, een zeer vers dier. Zie *Ent. Ber.* 15 : 298, 388.

23. *Autographa confusa* Steph. (*Plusia confusa*). Op 10 Juni werd een exemplaar te Simpelveld gevangen in het apparaat van de Plantenziektenkundige Dienst. Daarna volgen verschillende vangsten tussen 19 Juli en 2 September en tenslotte een alleenstaande vondst in Maalbroek op 1 October. Blijkbaar waren dus alle drie de generaties vertegenwoordigd, maar de eerste en derde dan uitermate zwak. Opvallend is, dat in 1954 geen enkele *confusa* buiten Limburg werd opgemerkt.

Vindplaatsen: Simpelveld, Epen, Gronsveld, Maalbroek, Horst, Sevenum.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 20 (in 1953 bedroeg het aantal 27 en in 1952 vijf).

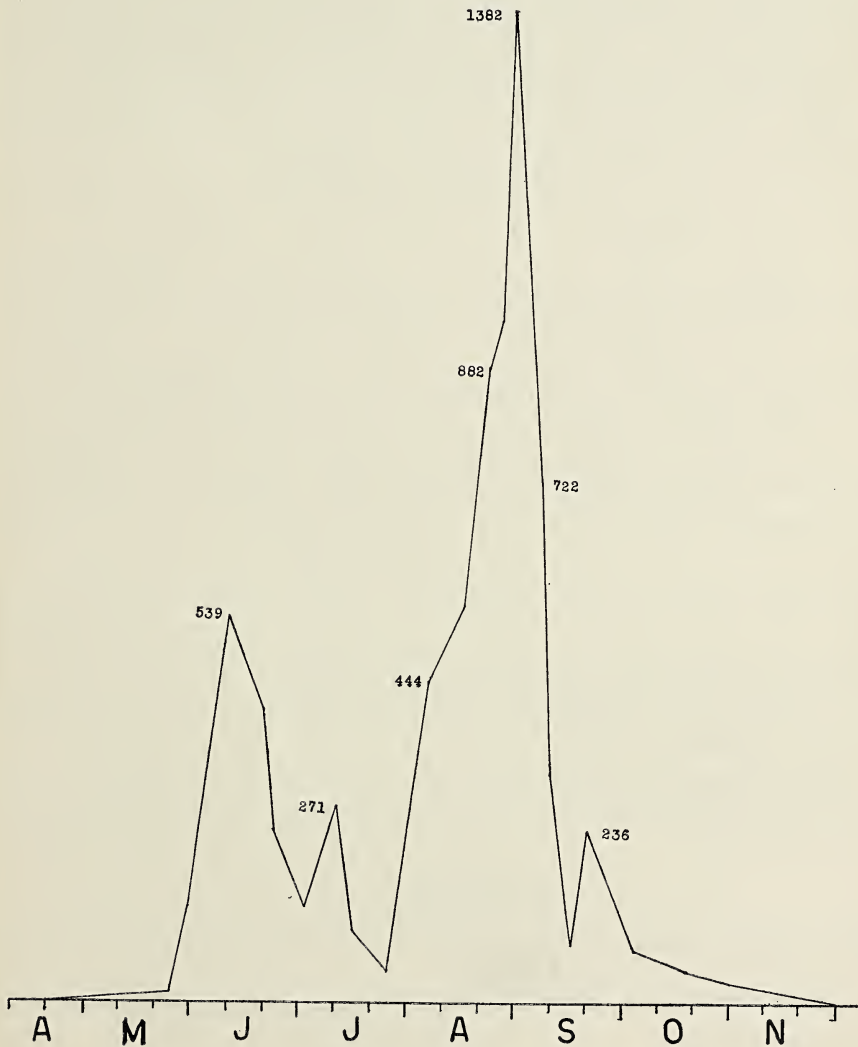

Fig. 2. Diagram van de vluchten van *Autographa gamma* in 1954

24. *Autographa gamma* L. (*Plusia gamma*). In April is de gamma-uil in 1954 heel weinig waargenomen. De eerste zag VESTJENS op 3.IV te 's-Graveland, terwijl VISSER op 17.IV twee in de omgeving van Zutphen opmerkte. Ook in de eerste helft van Mei blijft de vlinder schaars. Pas op 25.V begint het aantal wat op te lopen, om dan snel te stijgen tot 131 op de 30ste. Maar onmiddellijk daarna zakt het weer in, zodat er blijkbaar eind Mei een doortocht van *gamma*'s heeft plaats gevonden. Aan het eind van de eerste Juni-decade zien we opnieuw een snelle stijging (10.VI tot 539), maar ook deze is slechts van korte duur. Juli is over het algemeen maar een zeer middelmatige *gamma*-maand. Augustus is heel wat beter (882 op 18.VIII, 705 op 21.VIII, 949 op 28.VIII) en op 1 September wordt de top voor het jaar bereikt met een totaalstelling van 1382 exemplaren. Op 5.IX noteren we nog 722 stuks, maar daarna neemt het aantal zeer snel af. Op 18.IX bedraagt het nog slechts 236, de volgende dag 171 en daarna komt het geen enkele dag meer boven 100. Vanaf 5 October is de vlinder schaars. Nat weer is blijkbaar niet gunstig voor zijn ontwikkeling. Maar toch weet het dier het zeer lang te rekken. Nog op 19 November wordt er een te Amsterdam gezien (AUKEMA) en de volgende dag een te Zeist (KAMPERMAN). De allerlaatste zag FLINT op 12 December te Raalte, vliegend nog wel!

Bij mij thuis vond ik op 9 December een half volwassen rups, die blijkbaar met groente was meegekomen.

Veel gegevens danken we dit jaar voor het eerst aan de vanglampen van de Plantenziektenkundige Dienst, die op verschillende plaatsen in het land van Mei tot October dagelijks gebrand hebben en daardoor een goed beeld van het wisselvallige in het voorkomen van de gamma-uil geven. Ook komen op vrij dicht bij elkaar liggende plaatsen op dezelfde datum soms zeer sterke verschillen voor, naar mijn mening alleen te verklaren door het plaatselijk optreden of langstrekken van zwermen uilen. Om niet in herhalingen te vervallen moge verwezen worden naar het rapport over de vanglampwaarnemingen 1954, uitgegeven door de Plantenziektenkundige Dienst, p. 14 en 15, en dat ook overigens veel lezenswaardigs bevat.

Totaal aantal waarnemingen: 24447, ongetwijfeld geen slecht jaar.

Merken. Op 5 September merkte VESTJENS 20 exemplaren te 's-Graveland. Eén daarvan werd 20.IX op dezelfde plaats terug gezien.

25. *Nyctosea obstipata* F. Op 13 October werd een ♂ gevangen te Heemstede (VAN DE POL).

Conclusie. Voor de dagvlinders met uitzondering van *Vanessa atalanta* slecht, voor de Sphingiden zeer slecht, voor de andere nachtvlinders middelmatig, bij uitzondering goed.

Summary

The fifteenth report on migrating Macrolepidoptera in Holland for the year 1954 contains the following particulars:

1. *Pieris rapae* L. A swarm on 3 June between Amsterdam and Haarlem flying in northern direction.

2. *Pontia daplidice* L. One specimen in Dutch Limburg.

3. *Colias hyale* L. 73 specimens, with the exception of 1951 the lowest figure since 1941.

4. *Colias croceus* Fourcroy. 69 specimens, a very low figure.

5. *Vanessa atalanta* L. With a total of 2030 a very mediocre season, about half the number of 1953. A feeble swarm was observed on October 19 in the western part of the province of North Brabant, flying S to SSE.

6. *Vanessa cardui* L. 234 specimens, the lowest figure since 1947, the first year in which exact figures were recorded for the species.

7. *Issoria lathonia* L. 119 specimens, the worst year since 1945.

8. *Lysandra coridon* Poda. Only one male in Dutch Limburg.

9. *Acherontia atropos* L. With 11 moths, 2 caterpillars and 2 chrysalids as feeble as the preceding years.

10. *Herse convolvuli* L. Extremely bad, only three specimens; the worst year since 1941, exactly as in the British Isles.

11. *Macroglossum stellatarum* L. 29 specimens, the worst year since 1942.

12. *Celerio euphorbiae* L. 14 caterpillars in the south-east of the prov. of Guelderland.

13. *Celerio livornica* Esper. One specimen in the south of Dutch Limburg on July 20.

14. *Lithosia quadra* L. Locally common, total number 100 specimens, a very good figure.

15. *Peridroma saucia* Hb. Total number 43 specimens, no doubt a good year for this migrant !

16. *Mythimna albipuncta* F. 65 specimens, one third of the number of 1953, but better than in 1952.

17. *Mythimna l. album* L. 16 specimens, much less than in 1953 with 111 observations.

18. *Mythimna vitellina* F. One specimen of the first generation in Guelderland.

19. *Xylena exsoleta* L. Three specimens.

20. *Hoplodrina ambigua* Schiff. 73 specimens, about two thirds of the number of 1953, but better than in 1952.

21. *Catocala fraxini* L. One specimen.

22. *Chryspidea bractea* Schiff. One specimen taken at Epen (South of Dutch Limburg) on August 18, the first ever taken in Holland.

23. *Autographa confusa* Steph. 20 specimens, all taken in Limburg.

24. *Autographa gamma* L. Total number 24447, not a bad number. The species was most numerous in the beginning of September, but then the number soon strongly diminished. See the diagram, fig. 2.

25. *Nycterosea obstipata* F. One male on October 13.

On the whole a bad year for butterflies (with the exception of *Vanessa atalanta*) and for SpHINGIDS, for the other moths the year was mediocre. For very few species it was really good.

An important addition to the report of 1952 is a specimen of *Daphnis nerii* L., taken at Zeist (prov. of Utrecht) on July 27.

Amsterdam-Z2, Oude IJselstraat 12III.